

Linæa Sogn i gamle Dage.¹⁾

Ved EDV. EGEBERG.

II. Byerne.

Maa jeg forudskikke den Bemærkning, at jeg i denne Afhandling væsentlig beskæftiger mig med den Del af det gamle Linæa Sogn, som ligger Øst for Silkeborg. Det vilde nemlig føre altfor vidt og tage meget mere Plads, end jeg her har at raade over, om jeg skulde tage Hovedgaarden Silkeborg og dens Forhold under Behandling. Dette sidste Emne vil jeg forhaabentlig faa Lov at behandle andet Steds og som en Helhed for sig. Her holder jeg mig da i alt væsentligt til Bøndergodset Øst for Silkeborg, kun med Strejftog over paa den anden Side Remstrup Aa.

— Omformningen af Landsbyen har taget Fart siden Udskiftningstiden i Slutningen af det 18de og i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede.

Fællesdriften forbød indtil da al Udflytning, og de tæt sammenbyggede Byer med deres Hel- og Halvgaarde, Boel og jordløse Huse laa, som de havde ligget i Aarhundreder. De eneste Forandringer i Byens Udseende foregik i Reglen ved Deling af Gaardene, Ombygning og Opførelse af et enkelt nyt Hus hist og her inden for Byens gamle Omraade („Formerit et Hus“, som det hedder).

Først da hver Gaard og Boel fik sine paa mange

¹⁾ Fortsat fra Aarhus Stifts Aarbøger 1914, S. 153.

Steder spredte Agre samlede, og ikke mindst da Fæstejorden gik over til Selvejendom, fik Bønderne frie Hænder til at indrette sig, som de havde Lyst. Man sad nu som Herre paa sit eget, kunde bygge som man vilde, indføre nye Driftsmaader, dele Ejendommene, flytte ud paa Udmarker og Overdrev.

I Linaa Sogn gik Udviklingen her parallelt med det øvrige Lands. Byerne er bleven spredte ud over Markerne. Sognet er, som saa mange andre Steder, bleven som en stor By. Og det vil vel her, som alle Steder, ende med, at alle jordejende Folk flytter ud paa deres Jord, og Byerne bliver en Samling af jordløse Huse.

Man har nu i Linaa Sogn ret tæt beboede Udmarker i Vangved, Bjarup, Raaballe (hvor Skoven laa), Holkenborg (den store Almindig mellem Laven og Linaa), Sejs, Haarup Mark, Skjellerup-Nygaarde. Desuden har Jernbaneanlægene Skanderborg—Silkeborg og Silkeborg—Langaa drevet tre Stationsbyer op: Laven, Svejlbæk og Resenbro. Og dertil er der jo i den Del af Sognet, som laa paa den anden Side Gudenaen (se Kortet i min Afhandling om Skovene), men nu forlængst er udskilt, vokset en Købstad op — Silkeborg — omkring den der i 1844 anlagte Papirfabrik.

I de to Aarhundreder, som gik forud for Udskiftningen — de to, vi særlig beskæftiger os med her — har Sognets Byer altsaa ikke i nogen væsentlig Grad skiftet Udseende. Bykortene fra Tiden omkring 1800, som paa et enkelt nær forlængst er gaaet til, men som der heldigvis findes Genparten af i Matrikulskontoret i København, viser os Byerne, som de har set ud i disse to Aarhundreder og formodentlig langt længere tilbage. Jeg maa dog her tage det Forbehold, at der kan have ligget et Hus hist og her, som ikke er med-

Det viser os en udpræget Ringby. Ringens Hovedled dannes af Gaardene: Præstegaarden (1), Gandisgaarden (11 a) (senere Overgaard, nu Linæa Storgaard), Smedegaardene (9-10), Møllegaardene (12), Kannikegaardene (4-17-19), Borupgaardene (5-6), Vestergaard (16), Høggaarden (15), Hjortegaardene (7-8).

Mellem disse og Præstegaarden findes Kirken. Mellem Møllegaardene og Kannikegaardene laa en Række Boel og Gadehuse (hvoraf enkelte endnu er tilbage). Og paa „Gaden“ selv (den aabne Plads midt i Byen) laa „Gaasedammen“, der havde sit Tilløb og Afløb ved Bækken, som den Dag i Dag ved Efteraars- og Vintertid deler Byen i to Dele, Kroen (14), Skolen (3), Smedien (57) og nogle flere Huse.

Gaardenes Ejere gennem Tiderne er der i den foregaaende Afhandling (om Skovene) i Korthed gjort Rede for. Jeg skal her blot tilføje, at af Husene mellem Gaardene og paa „Gaden“ laa en Del under Gaardene. De øvrige stod i direkte Fæsteforhold til de forskellige Ejere: Kronen, Slægten Fischer, Aarhus Bispestol, Universitetet o. s. v.

I Præsten Palle Pedersen Wendels Dignatio præpositura af 1661 nævnes ingen Huse til Præstegaarden (Nr. 1), men i Præsten Chr. Gybergs Opgivelser om Embedet i Gjern Herreds Embedsbog af 1772 er der kommen 6 Huse under den:

„3 jordløse, dog med Kaalgaardsjord ved“ (1 ved „Knopledet“ (den søndre Udkørsel af Byen), „2de ved den Øster side af Gaasdammen“), „3de paa den væster side af Gaasdammen“. I 1792 er der dog kun 3 Huse, deraf „to samlede Huspladser med Haver nord paa Gaden“ (vist de to, som laa norden for den nu udfyldte Gadedam, og som hed „Knoldhuset“ og „Dam-

borg“, henholdsvis i den nedre Ende af Gartnerhaven (den gamle Skolehave) og der, hvor „Kapellanhuset“ nu ligger).

Til „Gandisgaarden“ (11 a) nævnes i 1665 — da den beboedes af Hans Worm — flere Gadehuse. Og under den samme Gaard nævnes i 1792 to Huspladser med Have i den sydøstre Side af Byen, en Haveplads midt paa Gaden og en Husplads med Toftlod sydøst i Byen; altsaa 4 Huse.

En anden af Huspladserne angives i 1792 at være Degnens Bolig („sydøstlig for Gaden i Byen“) (vistnok det midterste af Husene (2)).

Endvidere havde Vestergaarden (Nr. 16) „en Husplads med Have“ nordenfor samme Gaard.

De fleste af de øvrige Huse, hvoraf igen Størsteparten havde Marklodder vesten for Byen (mellem Bakkerne i Halved og Aaen), hørte til Kapitlet i Aarhus eller Universitetet.

I Byen er af Gaardene nu kun tilbage de to Hjortegaarde (Nr. 7 og 8), den østre Møllegaard (Nr. 12) (dog nu beliggende ved Tornleddet), og den ene Borupgaard (Nr. 6).

Smedegaardene (Nr. 9 og 10) er begge udflyttede, den ene findes vest for Møllen, den anden nord for Kroen og den gamle Aarhus Landevej. Den vestre Møllegaard ligger ved den nye Landevej, hvor en Sidevej stikker ind til Byen, ind mod Forsamlingshuset. Kannikegaardene (14 og 17) er flyttede syd og sydvest for Byen. Nr. 19 er forsvundet og sikkert lagt ind under Nabogaardene. Den østre Borupgaard (Nr. 5) er lagt ind under Nr. 6, Vestergaarden (Nr. 16) ligger nord for Byen, Høggaarden (Nr. 15) i Sydøst. Præstegaarden ligger nede ved Aaen (den gamles Tomt og

Have er lagt til Kirkegaarden), og Gandisgaarden eller Overgaarden ligger nede under Hesselskoven i Nord.

— Gennem Byen, over Gaden, gik Vejene. Fra Syd puttede den gamle Skanderborg Landevej — over Byerne Tulstrup og Tørring, gennem „Bomholts Hule“ forbi „Raaballe“ ned ad „Bollingsbak“ — sig ind gennem „Knopledet“. Fra Øst kom Aarhusvejen over Dallerup og Mollerup skærende den sydlige Ende af Hesselskoven ind gennem „Tørnledet“, løb sammen med Skanderborgvejen og gik selvfølgelig ind til Kroen (Nr. 14). Af denne staar endnu Stuehuset („Isterraden“) tilbage, ubeboet og gemt bag en stor To-Etages Købmandsforretning. Over Vinduerne i Syd skygger to gamle Linde. De øvrige Længer blev i 1854 nedrevne og opsatte igen som Linaa Mølle, der nu er nedbrændt og ombygget. Skolen (3) — en af Frederik IV — staar endnu, men benyttes ikke som Skole. Smedien ligger nu nordligst i Byen (før 57) ved Voel-Vejen. Ind fra Vest, fra Silkeborg Slot, Kro og Mølle over Haarup kom en bred Vej gennem „Vesterled“. Og fra Nord over Resenbro og Skjellerup gik den fjerde Hovedlandevej (Viborgvejen) — som den Dag i Dag — ind forbi Hjortegaardene. Endelig kom ogsaa fra Nord, fra Skanderup og Voel ned over Aaen ind mellem Præstegaarden og Gandisgaarden en Vej, som benyttes endnu.

Lad mig her tilføje, at Vejene gennem Byen var, ligesom mange af Tofterne, hegnede med Sten- og Jorddiger, hvoraf en Del staar den Dag i Dag, og kan staa i Aarhundreder endnu. Kirkens gamle Stendiger er desværre forsvundne og erstattede af snorlige, kedelige Cementmure, hvis Materiale kun for en ringe Del er hentet fra Markerne omkring Byen. De er der-

for saa lidet hjemlige og ligesom Kirkens Muld og de, der hviler i den, og som satte Stendigerne, fremmede og uvedkommende.

Digerne i Linaa — og i Sognets øvrige Byer — har op igennem det 18de Aarhundrede stadig været underkastet offentligt Eftersyn. Dette er oftest kædet sammen med Tilsyn med Pileplantning, Grøfter, Nyplantning i Skovene — Skovridere og Skovfogder var da ogsaa gjerne med blandt Synsmændene — og undertiden ogsaa med — Svineringning (Anbringelse af Ringe i Trynen for at hindre dem i at rode). Blandt de mange Synsforretninger anfører jeg den fra 1739. Det hedder her:

„Skjellerup: 6 Mænd (i Byen). Findes ingen (Sten)-Diger. Ingen (Jord)-Diger for deres Mark dette Aar at koste. Pile 40 St. (for hele Byen).

H a a r u p: 9 Gaardmænd. Har ingen Stendiger opsat, saasom de dertil ingen Steen, som dertil kunde bruges, paa deres Mark kan faa. Ingen nye (Jord)-Diger, de gamle i god Stand. Pile har de ej heller sat, heldst de tilstaae ey har villet groe og er gandske udgaaen.

Skovopelskning i Haarup Skov 150 Favne (langt) og 30 Favne (bredt).

L a v i n d B y e: 6 Mænd. Nye Grøfter kast 60 Favne. Ingen Stendiger af Nye opsat. Pile 40 Stk.

Har opelsket (Ege) 40 og 28 Favne.

M o l d r u p: 9 Gaardmænd. Nye Stendiger 46 Favne. Nye Jordgrøfter behøves ikke. 55 Piile.

L i n n e B y e: 3 (?) Kongens Bønder og 8 Caniche Bønder. Ingen nye Stendiger. Nye Jordgrøfter behøves ikke, de gamle i god Stand. Piile behøver ikke at plantes.“

Hvorledes Markerne blev fordelt ved Udskiftningen, giver medfølgende Kort, som kun gengiver Byens nærmere Omegn, delvis Besked om. De er, som man ser, stukket stjerneformigt ud fra Byen, saavidt muligt ud for Gaardene, hvortil de hører. Hvor disse havde deres Vange før Udskiftningen, kan der ikke siges noget bestemt om. Men det er vel rimeligt, at de fleste af Gaardene har haft Andele i de Jordstykker, som de gamle Marknavne dækker. Jeg anfører da disse — eller dog de af dem, som de gamle Bykort har — for samtlige Byers Vedkommende. De bør bevares fra Forglemmelse. Kortets kan man selv læse sig til. Hvad de uden for Kortet angaar, vil vi begynde ved Mollerup Skjel i Øst og nævne, hvad der ligger i Aadalen ind under Bakkerne paa Nordsiden af Aaen: Bekdals Agre, Tinghusdals Agre, Torvedals A., Toppikols Blokke, Svinhusdals Agre, Christendals A., Fynknolle, Tol (Tyr?) A. Saa har vi naaet Broen over Aaen, og vi fortsætter om efter Møllen: Kilde B., Mølvads B., Neder Mølvads A. (her har i gamle Dage været en Overkørsel over Aaen og vistnok en Mølle), Mølle A., Anbjerg A.

Og oven for Bakkerne ud til Voel Skel fra Øst til Vest: Først et Stykke Hede, saa Halvmaal, Lang Agre, Tver B. ind til Voel-Vejen og paa den vestre Side af denne: Mølkjærs Agre, Anbjerg A., Smededals A. med Hede, og endelig helt ind mod Voel og Skjellerup Marker: Vangveds Agre, Vangveds B., Kolds B., Vangveds Hauger. Engene nord for Aaen fra Vest til Øst bærer Navnet: Anbjerg Eng, og vest for Broen: Munkdals E., Svardsdals E., Skovholm, Adenholm, Esbyvad, Over E.

Sønden for Møllen findes Mostidals Agre.

Vest for Byen har vi Halved Agre og Halved B.

(hvor der tidligere var Skov) nord for den nuværende Landevej og Stavns Hule. Syd for Landevejen vest for Byen findes Kjellinghøjs A., Sandbjerg A., Egehøjs A., Halvmaal, Birkved Hede A., Tver A.

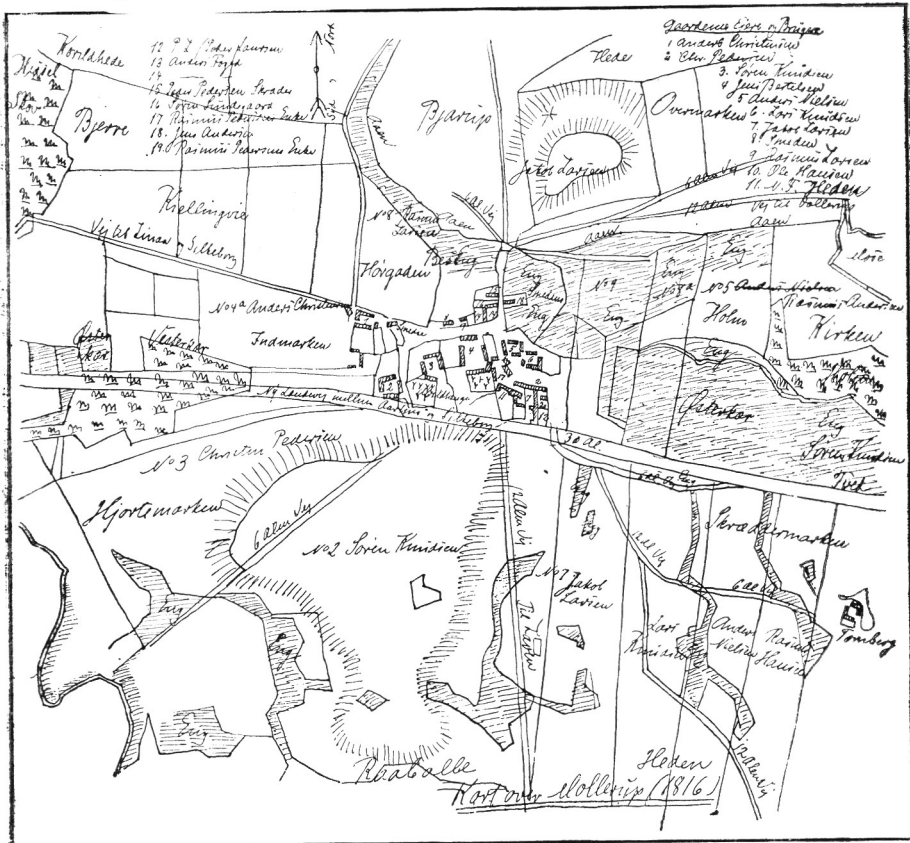
Af Navne i Linæa Vester skov har vi i dennes sydøstre Del Madses Hauge. Syd for Aarhus Landevej findes under Bakkerne Hestebjerg Agre, og oven for Bakkerne Ingerballe A., Kraabidals A., Kjær A. og B., Lundbjerg og Klingseng. Længere mod Øst har vi Snog (Smog) A., Bredkjær (Eng), Kringel B., Hjelm Braad, Halder, Sønder Hede, Hulsig A., Kaas. Dermed er vi kommen helt ud til Mollerup Skel.

Øst for Byen mellem ny og gamle Aarhus Landevej ligger Skitorn (!) A., Noes, Bjerrum (den gamle Skolelod). Og mellem gamle Aarhus Landevej og Hesse skoven ligger Skram-, Selle- (Sølle?), Endels- og Ege A.

Lad mig sluttelig bemærke, at der maaske har været mange flere Stednavne end dem, Kortet — ogsaa de øvrige Bykort — udviser. Men selv ikke ved Forespørgsel hos gamle paa Stedet opfødte Folk har jeg kunnet faa fat i flere. Og mange af Kortenes Stednavne har de gamle end ikke kendt.

Mollerup er ikke omformet i nær saa høj Grad som Linæa. Udflytning har saa at sige ikke fundet Sted, blot nogen Deling af Jorderne og Nybygning. Kun en enkelt Gaard er nedrevet, og dens Jorder lagt ind under andre (Nr. 9). Nogen Om- og Tilbygning har fundet Sted og endelig nogen Flytning (Nr. 5 og Nr. 1), men inden for Byens Omraader. Medens næsten alle Gaardene i Linæa har Navn, synes dette kun at have været Tilfældet med tre i Mollerup, Nr. 1 „Vestergaard“, Nr. 7 „Krogen“ og den uden for Byen mod Vest liggende „Tornberg“.

Kortet — af 1816 —, som her hidsættes, indeholdt ingen af de gamle Stedsbetegnelser. De, som findes paa det, har ældre stedkendte Folk givet mig.

KORT OVER MOLLERUP FRA 1816.

L a v e n. Kortet her er saa gammelt som fra 1787. Vest og syd for Vejen, som gaar gennem Byen, ligger 3 Gaarde og et Boel. Den ene af Gaardene er nu flyttet lidt mod Vest og den anden ud i Puksø Mose mod

Nordøst. Syd for Vejen findes tillige et Par Huse. Øst for Vejen ligger to Gaarde, som begge, saavidt kan skønnes, ligger paa samme Plads endnu. Nord for Vejen er et Par Huse.

Af Gaardene vest for Vejen er den ene Lavenhovgaard, som paa et senere Tidspunkt i disse Afhandlinger vil blive nærmere omtalt. Det samme gælder for Borgvolden „Dynæs“, som ligger syd for Byen paa en Halvø i Julsø.

Udbyggerhusene i Sydøst, paa Byjorderne ved Julsøen (Bomholtsvig) Kærsgaard, er — ligesom Over- og Neder-Bakbo i Vest — skudt op i Udskiftningstiden. Derimod er Vandmøllen Kær s Mølle en gammel Ejendom og har tilhørt Bispestolen i Aarhus (senere Universitetet). Dens Vandkraft har aldrig været stor, den har kørt rundt med en tynd, lille Straale over et Ovenfaldshjul, og i Sammenligning med de store Møller i Ry og Silkeborg, der gik ved Gudenaas brede Vande og havde Mølleaksler, der var en Alen tykke og 15 Alen lange, og som synes at have haft Privilegium paa Malning i vid Omkreds, har den jo kun været som et lille Barn. Men den har altid ligget smukt lunt i Kanten af Bomholt og Kjær s Skov med den herligste Udsigt over Skov og Sø.

Dens Navn har jeg først truffet i 1663, da der er en Møller Niels Andersen, som sammen med en Jens Andersen i Møllerup tager Syn paa „Kjær s Skov og gondholt Skov“. Den samme Andersen optræder i samme Egenskab — som Syner — 1665. 1678 hedder Mølleren Jens Nielsen. 1701 sidder der en Søren Andersen eller Søren Møller i Kær s Mølle. Han stævnes det Aar af Chr. Fischer paa Lavengaard (Lavenhovgaard) for formentlig ulovlig Fædrift i Raaballe og paa Laven og

Mollerup Marker. Han svarer igen med en Stævning til Chr. F. for forskellige Ting bl. a. et ulovlig hugget Træ i Kjærs Skov og noget Enggræs, der er bleven hugget af ind over Skjellet. Søren Møller bliver gift 1707 med Kirsten Rasmussen, vist fra Linaa. Og til Faddere for sine to Børn af 1710 og 1713 har han Linaa-Mænd (Niels Høg og Chr. Thybo). I en stor Stævning paa Købmandsvarer fra en Aarhus-Købmand i 1708 til mange Mænd i Linaa Sogn findes ogsaa Søren Møllers Navn. Han synes i det hele taget at være bleven forfulgt af Stævningsmænd. I 1710 er Chr. Fischer, Silkeborg, ude efter ham for resterende Folke- og Familieskat, som han har været skyldig i flere Aar. Og i 1713 bliver det helt galt. Da stævner Rasmus Bertelsen i Linaa, paa hans Husbond „onnifersitetets“ Vegne, for Restancer til dette. Søren vedgaar Gælden, som er svulmet op til 43 Rdlr. 5 Mk. 2 Sk., men han undskylder sig da ogsaa med, „at tiderne i de aarringer er saa besværlig“.

Det ser ud til, at det kort efter er brændt sammen om Søren Møller. Han maa fra Møllen paa Grund af Restancerne, Møllens Forfald og ulovlig Skovhugst.

Mølleren i Toustrup, Niels Jensen, og Tømrermand Jens Pedersen af Mollerup tager Syn „paa Mølleværk og Husene“. Der mangler Fjæl, „til Rinder“, „2 Peel i Vandverket“, „2 Eggeboel“ (Egebul) til Carmen“, „1 Stiboer“, „tapien i Møllaxelen“, „Knaghiulet skal gjøris af nye“, „Kuben“ ogsaa af ny. Husenes Brøstfældighed er sat til 32 Rdlr. Det bliver ialt 46 Rdlr. 3 Mark.

Den ulovlige Skovhugst forevises ved samme Lejlighed. Der er „nyelig huggen“ en Bøg ved „den norden Side af hafuen“, en „Paa Kollen“ ved „hørdal“, en i

„Skjeldallet“ og en „huol Bøgestouen fantes ved lauen skiel“ og en „ved østen Side af hauen“.

Det ser ud til, at Søren Møller har brugt sig ganske godt paa Universitetets Regning.

Men Søren klager saa for Retten over, at Universitetet ved sin Fuldmægtig Oluf Olufsen „har sat mig fra mit brød og næring og den over mig faldet dom borttaget al min boe“. Han renser sig for, at han skal have ladet Møllen forfalde, „som ieg ugieerne med mange smaae børn maatte quitere“. Han paastaar, at det af en tidligere Fuldmægtig udviste Egetræ duede ikke, saa han har maattet lade sig nøje med Bøgetræ — taget det selv — „hvoraf min Mølle lidet kunde hjælpes“.

Da Møllen „udbrød“ i 1712, „hvorved dend fick en temelig større skaade“, fik han heller ikke andet end Bøg at reparere med og maatte saa for egne Penge købe Egetræ „mig til stoer bekostning“. Men Møllen blev dog flikket saaledes sammen, at „ingen med maa-len (Malning af Kornet) har været opholdet“. Han mener, at Skylden for Brøstfældigheden maa lægges paa ham, som „nu har antaget den og sig ey paa Møl-værcket forstod“. Han beder godt for sig paa Grund af sin Fattigdom, sin Kone og de smaa Børn.

— Om Søren Møller fik noget ud af sin Klage, ved jeg ikke.

I Midten af Aarhundredet sidder der en Møller, som hedder Dynes (Dines) Jensen Mørch. Kirkebogen bringer de knappe Oplysninger om ham, at han har været gift to Gange, har nogle Børn og dør 1750. Af Begivenheder i Møllen i hans Tid er der kun opbevaret noget om en Stævning 1723 til Dynes, da han har pløjet Enken Ane Rasmussen for nær, noget, der ofte

rejste sig Retssager paa. Endvidere meddeler Tingbøgerne i 1736, at et stort „Torden Vand“ har gennembrudt Møllebyggens Dæmning, skyllet ud over Ager og Eng og gjort stor Skade. Beretningens Paalidelighed er bekræftet for Retten med „Saligheds Eed“ af tre Mænd i Alling, hvoraf den ene af Dyr-Slægten.

Endnu kan tilføjes, at Dynes Møller sammen med en anden Møller er med at tage Syn paa Ry Mølle i 1737.

Den næste Møller var vist Jens Hansen Bæhr (af Bæhr-Slægten fra Haarup). Han synes at have haft to Døtre gift i Møllerup med Gaardmændene Knud Galten og Jens Bertelsen. Jens Hansen dør 68 Aar gammel 1785. Mere ved vi ikke om ham. I Slutningen af Aarhundredet er Møllen i Hænderne paa Laurids Christensen Høiris, som første Gang er gift med Bereth Knudsdatter (vist Datter af Gaardejer Knud Knudsen, Møllerup) og anden Gang, 1805, med Jomfru Ane Dorthea Møller (vist fra V. Kejlstrup). Han har vist været „lidt uden for Bondestanden“, svogret med Landinspektør Sørensen paa Lavenhovgaard, brugte ved Barnedaab Egnens Proprietærer som Faddere. Han har Kjærs Mølle ved Aarhundredskiftet.

— Vi vender tilbage til Laven By. De gamle Navne paa Tilliggendet i den nærmeste Omegn er følgende: Nordvest, vest og sydvest for Byen: Stenbro Vang (ved Linæa Vej), Vester Ager, Gaase Blokker. Sydpaa: Stejlbjærg med Byllibak og Gammel Kold, Dynæsfang (hvorigennem Vejen gaar til Dynæs). Mod Sydøst, Øst og Nordøst: Raadal, Dybdal (nord om hvilke Møllevejen gaar), Krogsballe, Krogs Moser, Sønder Rue, Peihus Kjær, Nør Rue, Plus Hul. Tæt ned mod Byen: Gammel Blokker, Øster Mose og Bag Tofterne. Mod

Nord har vi Peyhus Vang med Barsel (?) Kjær, Bredkjær og Revling Mose.

I Udkanterne af Laven Jorder findes mod Nordvest Askovhøj. Fra denne Høj strækker sig bag om Bakbo Mose i Kanten af Skoven Dybdal med sin Bæk i Bunden ned til Svejlbæk Odde, hvorfra der er den korteste Overfart til Møgelø. Langs Søen har vi Skibsted Land, Biens Balle (lige ned for Biens Dal), Trankjær (ved Dynæs), Mølldøi (Mølledyndet. Her maa vel have ligget en Mølle. Der er mægtigt Væld i Bankerne. Man havde meget Besvær med at anlægge Jernvejen her.). De stejle Dale ned mod Stationen hedder Krogdal og Skjeldal.

Øst for Bøgelund ligger Lergrav A. Her findes ogsaa de to smaa Skovhoveder Store- og Lille Thogesens Lund. Mod Nord har vi Puk Sø med stor Mose, (hvor Laven Mænd har Tørveskær). Øst for Sø og Mose er en smal Engstrimmel: Puksø-Grønning. Vest for Mosen er Hede, hvoraf den nordligste Del kaldes Myrehoved. Ude i Øst ved Skanderborg Landevej, der her lige er stegen op fra den skumle Bomholts Hule, har vi Mathises Have, Møll Ager og Knoppens Kær. Og endnu længere ude paa den anden Side Landevejen: Sive Kæret, Raaballe (hvor Skoven var), de smaa Sige.

Skjellerup. Kortet over Skjellerup er tegnet 1793—94. Det viser os Byen, omtrent som den ser ud den Dag i Dag. Med 5 Gaarde i Rad fra Syd til Nord langs Aengen og med nogle faa Huse om sig — rigtig en Terrainby. Skoven er borte. Der er Hede i Syd, op mod det nybyggede Skjellerup-Nygaarde — nævnes første Gang i 1780 som „Ny Skjellerup“ —, i Nordvest ind mod Resenbro og mod Øst paa den anden Side Aen ligger nordligst Torup Hede og syd for denne

Torup Mark. Hele det Stykke Land staar op gennem Tiderne anført som Fællesjord for Byen, hvoraf Bønderne svarer Landgilde i Fællesskab. I Matrikulen af 1664 hedder det, at de har skattet af det, og det har „veret fellidtz fægang“, men „nu haver en gandsche deel af Assessor Rosenørns (Tvilumgaard) tienere opbrudt och i brug“. Der findes ogsaa i Tingbøgerne en Sag, som viser, hvorledes Mændene fra Sminge om Natten gaar ind paa Torup Mark og tager de Skjellerups Mænds Avl. Sagen maa dog i Tidernes Løb være bleven ordnet til Skjellerup'ernes Tilfredshed, thi paa Bykortet staar Torup Jord udskiftet mellem By-mændene.

Af Navne paa Kortet anføres: Længst mod Nord ved Gudenaa: Aal Enge, delt i Smaalodder, Bækken løber gennem dem (der findes ingen Mølle). To andre Enge nærmere Byen, vest for Bækken, er Sparmose (nu opskaaren) og Aakjær. Vest for Byen har vi Borring Ager, Røddeland, Balsbjerg og syd paa Brohoel, Birkebjerg og Fladhøjsvang.

Af Mærkepunkter paa Skjellerups Jorder maa fremhæves „Krudhuset“, som allerede i Forbigaaende er nævnt. Hvorfra det har det mærkelige Navn er ikke godt at vide. Maaske er det det i 1634 opførte „Hus udi Resenbro, som en Mand bor udi at tage Ware paa Kong Mayz Skouff“ (se Afhandling om Skovene). Hvor det har ligget, kan heller ikke bestemt siges, men i 1664 i et Syn paa Skovens Gærder nævnes „Haarups Enge ved Aaen fra „Krudhuset“ og Huoll Eng og Kongsholms Eng“. Det maa altsaa have ligget mellem Resenbro og Skoven. I 1772 brænder det. Af Brandsynet faar vi at vide, at det var 15 Fod langt og 9 Al. bredt. Det er beboet af to Mænd: Thomas Jensen og Rasmus Pe-

dersen. Der var Armod i Huset: lidt Foder og en „Smule Sengklæder“. Ilden opstod ved Middagstid. Blæsten var stærk. Det laa ganske vist ved „Adelfartveien“ (til Silkeborg Slot fra Skjellerup), men „ingen byer eller stæder saa nær derved er beliggende, at nogen før Ilden aldeelis hafde taget over haand kunde komme til hielp eller Redning“.

Det har altsaa ligget ved Vejen, men langt fra Byen.

1724 bor Th. Jensen i Skjellerup og Rasmus Jensen i Sminge. Huset er rimeligvis flyttet ind til Byen. Gl. Anders Fisker i Skjellerup har da ogsaa sagt mig, at han af gamle Mænd i sin Barndom har hørt Tale om et Hus nordligst i Skjellerup, som hed Krudhuset.

Et andet og mere betydende Sted er Resenbro-Huset.

Her har sikkert fra de ældste Tider været Overfart eller Bro. Her gik Adelvejen til Viborg op forbi Resendals Mølle, som laa inde under Gødvad Bakker, og ind gennem Hids og Lysgaard Herreder.

Vi hører stadig Tale om Brokorn (til Vedligeholdelse af Broen). I Cancelliets Brevbøger af 1548 siges, at det hæves af Søffren Jensen, Balle, Herredsfoged i Hids Herred, og Anders Bonde i Sorring, Herredsfoged i Gjærn Herred, mod at de „holder Broen vel færdig med gode stærke Stolper og Bolfjæl og med „recker“ paa baade Sider, saa den veifarende Mand ikke ved deres Forsømmelse lider nogen Skade“.

1669 stævnes Bønder fra Røgen, Sorring, Toustrup, Laasby, Flensted, Vissing, Tørring, Haarup, Linaa for Brokorn. Folk langt inde i Landet har altsaa maattet svare til Broen. Hvormeget der paa dette Tidspunkt gives, siges ikke, men om Kongensbro — længere ind mod Randers — ved man, at der 1615 og 1621 ydes af

Brokorn 41½ Td., 1 Skp. af hver Mand. 1667 lignede det paa Tinge, og i 1709 søges Mændene i Sminge, Voel og Skjellerup for det. Da er det ansat til 1 a 2 Skp. Byg pr. Mand.

Reparationen af Broen har — i alt Fald til Tider — paaligget Bromanden eller Vagten. I 1673, da Broen er underkastet en stor Reparation („meget brøstfældig Saa dend Reysende ikke kand der offuer komme uden stor liffs fare“) forbyder Ridefogden paa Silkeborg Menigmand at levere Brokorn til Bromanden, „før han har gjort Broen istand“.

Under denne Bro gled i Aarhundreder Prammene, med Sejl, stagede frem og trukne — mod Strømmen — af Heste ned gennem de brede Enge. Med Træ fra Skoven o. a. nedad og Varer til Slottet opad.

I 1551 paalægges det ved kong Brev Lensmanden paa Silkeborg, Hans Stygge, at han gjør sin yderste Flid til at Sluserne ved Guden — som Aaen da kortelig kaldtes — bliver gjorte, saa Prammene kunne gaa vel mellem Randers og Silkeborg. Dersom der staar Pæle i Veien under Broen, skulle de optages og sættes et andet Sted, saa den bliver lige stærk.

Og kort efter sendes en Brevviser til Frans Bilde, Lensmand paa Silkeborg, at han, naar Brev modtages, lader Hans Tømmermand komme hid til Slottet og andet steds der i Lenet at færdiggøre Broerne og Sluserne i Guden, fly ham Tømmer og andet og lade Bønderne hjælpe ham.

Fiskeri ved Resenbro horer man intet om. Sminge Aalegaard omtales (se senere Præsten Palle Pedersen), og Slottet har Fiskeri baade ved Tvilum og Sminge. Det sidste Sted har Bønderne haft Lov (1563) at fiske med Ruse og smaa Garn for en Afgift af 150 tørrede

Gedder; men da de nu vil fiske med store Garn, skal Lensmand Hans Johansen paa Silkeborg tage Vod og Fiskeredskaber fra dem og slette de 150 Gedder i Jordebogen.

Derimod omtales der i 1768 „to Vagthuse ved Resenbro“ (Pontopp. Atlas). Ifølge Skanderborg Rytterdistrikts Jordebog af 1733 er der udlagt Jord til Brovagnerne med 4 Skpr. Hartkorn paa.

Vagten har vel skullet opkræve Bropenge. Og han har haft Opsyn med, at ikke ulovligt Gods førtes over, saaledes stjaalet Træ fra Kongens Skove.

Her en lille Begivenhed fra Resenbro efter Tingbøgerne 1737:

Vagten — Thomas Sørensen — i Resenbro, „som ligger 1 Fjerdingsvej fra andre Huse“ — er gaaet i Seng og skal lige til at sove, da han hører noget pusle. Han tror, det er en Tyv. Han springer op og ud og ser en Mandsperson komme listende „i Hoesfødde og med Træsko i haanden“ ind over et Gærde om hans Kaalhave, over et andet Gærde til hans Toft. Og saa løber Fyren ned til Aaen, hvor et Knubskib laa bundet, og som tilhørte Præsten i Gødvad. Th. S. stopper Manden i Farten. Men denne slaar Th. S. med „et Øsekop“ i Ansigtet „og paa dend høiere kind“. Th. S. slaar igen.

Det viser sig, at den fordægtige Person er en Mand fra Gødvad, som hedder Frederik Jørgensen. Han paa-
staar, at han under Haandgemænget har faaet tre Ribben knækket. Nok er det, Chr. J. har formaaende Venner, bl. a. Regiments-Kvartermester Clemen Fischer paa Østerkeilstrup, og han lader Th. S. arrestere i hans eget Hus, Brohuset, i fire Dage og bevogtes af fire Mænd.

Th. S. opfører sig pænt roligt, ja, er endog saa elskværdig, at han trakterer Vagten, som har faaet Ordre til ikke at drikke „Brendevin eller anden sterk drik“, „med en pib tobak og en drick Øll af det lidet han hafver“. Th. S. er dog ikke af de rolige og fredsommelige — hvilket ogsaa af senere Historier vil ses — og han maa ingen Kniv have paa sig eller i Stuen, ligesom Vagten har Ordre til at binde hans Hænder, om han skulde blive uregerlig.

Chr. Jørgensen synes heller ikke at have ganske rent Brød i Posen. Han sigtes under Forhørene for at være straffet for Skovtyveri i Kronens Skove og at have ført Kosterne paa Knubskib over Aaen.

Hvorledes Sagen ender vides ikke. Chr. J. faar den nemlig overført til sit Værneting i Lysgaard-Hids Herred, og der har jeg ikke fulgt den.

— Resenbro var et Sted, hvor der var stærk Færdsel, og hvor der nok ogsaa til Tider blev holdt Smugkro, saa det har af og til gaaet lidt livligt til, især naar Brovagten — som Tilfældet var med Th. S. — var lidt lebendig. Han anklagedes i 1735 for at have „udsagt u-kvems ord mod Jegeren Monsr. Hertz fra Friisenborg og Niels Vestergaard i Skjellerup“. Den Hertz'ske eller Hers'ske Slægt optræder som Vidner mod ham: Skovfoged Holger H., Laasby, og Michael H. i Gærn — Sønner af den i Afhandlingen om Skovene omtalte Skovrider H. i Skanderup. Desuden tre Mænd fra Linaa: Søren Skræder, Søren Strungel og Jørgen Bach.

Ligeledes er Th. S. kommen i Fedtefadet en anden Gang: Et Par Mænd fra Skjellerup kommer til ham i Brohuset og kræver en Skyld til Niels Vestergaard. Disse Mænd byder han ind paa en Pibe Tobak (og et

Krus Øl?), derefter „Slukket han Lyset pryglet dem“ og forfulgte dem ad Skjellerup til med et Piskeskaff.

Manden har sikkert været for voldsom som Brovagt.

Resenbrohuset brænder 1739. Th. S. klager for Retten „væmoedelig“, at hans Hus „ved en ulyckelig og hastig uformodentlig paakommende Ildebrand gandske er afbrændt og lagd i Aske“. Der er ikke redet andet end en „gl. tom og ledig Halfkiste, 2 Al. lang, 2 gl. Dynner, 1 par gl. forslit Lagener og 1 Ligkist uden Laag“, alt det øvrige brændt, ogsaa „Korn Meel og ald anden ædendes victualier“. „Der er ikke i de 1ste 3 Ugers tiid tilforn været brygget, baget eller anden steds Ild i Huset. Ilden opstoed ved dend vester Siide af Skorsteen“, og straks derpaa var han og Hustru omhyggelig „for at faa Vand tilsammen at Dæmpe“. Et Par Mænd fra Laasby, som vel netop har passeret Broen, hjalp til at slukke, men forgæves.

Huset var 8 Fag. Det opbygges igen af Kongen, og der medgaar da „60 al. Jordleeder Eegetømmer 9 Tom. tyk“. Huset bliver atter 8 Fag langt. Vidden er 9 Al. Der indsættes 6 Vinduer, og der tækkes med 80 Traver Lyng.

Vi træffer Th. S. endnu en Gang, i 1744. Da er han sat fast, i Arresten paa Skanderborg Slot, vistnok særlig for Mishandling af sin Kone. Forhørerne i Retten former sig til et helt lille Tidsbillede af en ret uhyggelig Art og kaster et Strejflys over Livet i Brohuset ved Resenbro paa de Tider.

Det oplyses her, at han er en Mand paa ca. 80 Aar, „har tjent Kongen som Rytter og ved Liv-Guarden til Hæst i 36 Aar, har været med i alle de feldslagter der i

den tiid har standen, er bleven blaisseret baade i hoved og paa Kroppen.“

Muligvis har han fra dette lange Soldaterliv medbragt baade Lyst til Drik og Slagsmaal og andre Raaheder. Han er en vældig Bander og Gudsbespotter. Han „vil lade Diævelen saa hans Rug“. Hans Yndlingsed er Ønsket om, at „Diæfelen maa rive hans siæl“. Han har plantet nogle Træer ved sit Grise- eller Hundehus og siger, at han skal nok faa dem til at gro, „enten Gud vil det eller ei“. Han drikker tillige bravt. Han er „ofte set med en „snidser“ som er en half Rus paa danske“.

Og i denne Tilstand er han farlig. Han har baade „Skydgevær, Kaarde og Hirtzfenger“ i Huset. Det synes, som han særlig har holdt Skydeøvelser i drukken Tilstand. Der siges, at han skød med Pistoler „i hans Hus, saa Blyet sad i stolpen, og læret var af veggen“. Den gamle drukne Soldat har trængt til at røre sine Vaaben. Folk er bange for at passere Broen, naar de, som to Mænd fra Skjellerup vidner, ser ham sidde i sin Stue „med en Flaske med Brændevin udi paa den ene Side og et Krudthorn med Krudt“ paa den anden.

Han maa formodentlig have haft Delirium til Tider, Thi han har i Vildskab fablet om, at han „har slaaet sin Datter ihjel og begravet hende under et Træ paa den anden Side Aaen“. Der bliver bedt for ham gentagne Gange i Linaa Kirke af Magister Clemens Poulsen. Men det synes ikke at have frugtet. Heller ikke at Konen Maren Henriksen har maattet tage 18 Mile ned i Landet til en Doktor om Raad for Manden. Ja — end ikke det sidste Middel har gjort sin Virkning. Cl. Poulsen har „betjent ham med Sacramentet i hans eget hus“, uden at det frugtede. Han slaar altsaa sin

Kone, trækker hende i Haaret. Hun er af Vidner i Skjellerup set „blodig i Hovedet“. Han prygler hende, „fordi hun har taget en Nøgle fra ham“, og saa har han den selv. Og dertil passer han ikke „Kongens Tjeneste“ som Brovogter. Konen paakalder da Clemens Poulsens Hjælp mod den vilde Mand. Og Præsten skikker saa Bud til nogle Skjellerup Mænd, som gaar ned til Brohuset og binder ham. Da var han saa daarlig, at han „krøb paa Hænder og Føder“.

Det synes dog af Retsforhandlingerne at fremgaa, at han faar Lov at vende tilbage som Brovogter. Naa — ret mange Aar efter den Tid kan den vilde Soldat vel ikke have gjort Overkørselen usikker.

Skjellerup Nygaard. Kortet er tegnet 1816. Der er da kun to Gaarde — paa samme Sted, hvor de nu findes. Et tredie Ejernavn er opført paa Dele af Marken, men Mandens Bopæl er ikke afsat.

Kun smaa Arealer er opdyrket. Det meste er Hede med Krat, især ned mod Resenbro, hvor „Risenbroehuusets Jorder er beliggende“. Deres Lejer bærer paa dette Tidspunkt det sjældne Navn Henrich Doingen.

Haarup. Kortet er tegnet 1796. Det viser, at der siden da er sket nogen Ombygning og Om- og Udflytning. Stærkt spredte langs den gamle Landevej mellem Aarhus og Silkeborg ligger 6—7 Gaarde, nogle Boeler og jordløse Huse. Nu ligger der ikke mere end et Par Gaarde i Byen, mens der er af Gaarde udenfor denne: „Godthaab“ (øst for Byen), „Bjørnholt“ (i Sydvest), „Haarupgaard“ ved Landevejen vest for Byen, „Bundkrog“ endnu længere vest paa ved Skovgrænsen, „Nylykkegaardene“ (mod Sydvest) og flere andre Gaarde og Huse i Nord.

I 1796 fandtes uden for Haarup By — ifølge Kortet

— ved Landevejen til Silkeborg, lidt paa den anden Side Skovløberstedet „Ivershave“, Gaarden „Sofienlund“ (forlængst nedrevet) og Remstrupgaard (det nuværende Skovfogedsted „Naaege“) og Silkeborg Mølle.

Af gamle Navne paa Marker, Vange, Heder og Dale o. s. v. paa de store Strækninger, som hører til Haarup, har vi paa Kortet i Byens nærmeste Omegn nord for Landevejen fra Vest til Øst: Lundbjærg Bakke, Dvarrehøje Vang, Ravnshøje Vang, Skjærbøge, Rytter Vang, Busborg (et Slægtsnavn) Vang. Og syd for Landevejen: Grehs Høj, Borgedal, Purkold, Hundal, Boring Toft, Hvalpkjær, Birkved Hede. Længst ude i Vest, syd for Landevejen, ind mod Skoven fra Syd til Nord: Tømmerdals Blokke, Bundkrogs Ager, Rævs B., Sandbjerg Da's (den lange Dal, Landevejen løber gennem), B. Længere i Øst, syd for Landevejen: Egehøj A. og B., Præstkær, Grøn-Mose (fælles Tørveskær), Thorslund og Lergrav Bak A., Kindbens (?) A. Nord for Landevejen ind mod Skoven: Lundkrog A. og B. og Lundbjerg B. Og i den yderste Mark ud mod Skjellerup Siden og ind mod Hedebakkerne, fra Syd til Nord: Grøndals A. og B., Vester Laurs Mose B., Karus B., Grønhøje, Hestbjergene og aller længst ude, nord for Skærbøge: Melhede.

Det foranstaaende er altsaa nærmest opdyrket Jord. Alt det øvrige syd for Haarup, langt den største Del, er Hede, nøgen og med Moser, Purrer og Krat. Det hele kaldes under et: Sønder Hede. Mod Nord i dette staar lynggroede og stejle de vældige Banker Sindbjerg og Stovbjerg og hele den øvrige mægtige Bakkerække med Sindbj. Mose og Sindbj. Kilde (nord for Bjergene). Nede ved Søen har vi Have Mose og Have Birker. Og længere mod Vest langs Brassø findes Pos (Pors)

Mose Krog, Hjort Hoved, Hattenæs, Brandhattenæs (Eng) og Kongenæs.

Saa er der den store Hede i Vest og Nordvest mellem Aaen og Haarup Bakker. Et mægtigt Stykke af denne (Heden) er Sandflugten, som senere vil blive omtalt. Men langs Heden ned mod Gudenaen er lange smalle Engstykker: Linaa Præstegaards Eng, Aalgaards E., Hoel-Eng og -Mose og Skaller (længst i Vest).

Endelig er der ogsaa paa den Tid megen Hede mod Nord og Nordvest, ud mod Skjellerup Nygaard og Linaa.

Af Navne i Haarup Skov har Kortet en Del, ved Grøndalskol hedder Skoven Helledi. Af Dale i Nord: Dyrkjærdal (fra Nylykke ned til Landevejen), Lille og store Korsdal, Boedal (ned mod Lillesø). Og af Dale mod Syd: Engedalen, Naaegedalene.

Nu har alle Bankerne her Navn som Udsigtspunkter i den skønne Skovegn, paa Kortet nævnes kun Torndalshoved og Smørstok (vist Louisehøj).

Ud til de store Heder gik Fællesdrifterne: en i den østlige Ende af Haarup By ned mod Sejs Hede, og en mod Vest, som ser ud til paa det første Stykke at have slaaet Følge med Landevejen.

Hederne er iøvrigt gennemkrydsede af smalle Veje: Vejen gennem nedre Sejs til Silkeborg, Veje fra Haarup til Svejlbæk Færge o. s. v.

Lige vest for Byen findes, som den Dag i Dag, den store Gadedam.

III. Gaardes og Huses Udseende

har i Aarhundreder før Udskiftningstiden og langt ind i denne ikke forandret sig synderligt. Det er først i de sidste 50 Aar, Byerne i den Henseende har skiftet Udseende. Bindingsværket er næsten forsvundet. Mur og Kampesten har afløst det. Tagpap, Skifer, Spaan, Tegl og Cementsten er kommen i Stedet for Straaet paa mange Huse. Det er kun et Tidsspørgsmaal, naar Straa og Bindingsværk helt forsvinder. Gaderne ligge dertil som blanke Landeveje og ikke i det Ælte, de tidligere laa. Smaabroer fører over Bækkene, hvor før var Vadedsteder. Og i Linaa Sogn er, som i andre Sogne, Telefonen, Vandværket og det elektriske Lys ved at holde Indtog.

I de gamle Gaarde og Huse var Muren altid Ege-Bindingsværk. Mest med „vendrede“ Udfyldninger eller „Tavl“ (Pindefletning klinet med Ler). Taget var Straa og Lyng. Et Syn paa Rasmus Sørensens „bygfældige“ (forfaldne) Gaard i Linaa 1663 siger, at den er „opbøgt med tømer, lier (Ler) och tag“ (Straa). Om Silkeborg Kro hedder det paa omtrent samme Tid, at „den var tækket en del med lyng en del med tag“. Syn paa andre Gaarde fortæller det samme. Og stadig nævnes „jordgraven“ Stolper, Jordlieder, Løsholter, Strubaand (?), Stivere, Muerrimmer, Tømmerbjælker, Handbjælker, Spærrer, Straalægter, Sverlegter (?) o. s. v. Og i det Tidsrum, denne Afhandling behandler, var Vinduerne Glas i Blyindfatning, og Gulvene stampet Ler.

Den firlængede Form var for de større Gaardes Vedkommende sædvanlig: Isterraden, Staldene og Laden. Undertiden fæstningsagtig sammenbygget (se Kortene). De mindre Gaarde og Halvgaardene (de dob-

belte; se f. Eks. Smedegaardene og Møllegaardene i Linaa) havde to eller tre Bygninger. Boelerne var ofte Vinkelhuse, og de jordløse Huse havde kun en Længe.

Undertiden omtales „Korshuset“. Det vil sige et Udsbud paa Stuehuset til Gaard eller Have. I et Syn paa Silkeborg Kro fra 1667 nævnes saaledes dette Korshus. Endnu saa sent som i 1860'erne fandtes et Stuehus i Gaarden „Krogen“ i Møllerup med denne Udbygning.

Beskrivelser af Landsbyernes Gaarde og Huse har jeg væsentlig fra Tingbøgernes „Syn“ paa disse. De er meget hyppige. Forfaldne Gaarde synes i Fæstetiden at have hørt til Dagens Orden. Men især efter Krigene florerer de. Om Rasmus Soelgaards Gaard i Linaa hedder det 1669, at der er „stor Bygfældighed“, som det vil koste 20 Rdl. at faa udbedret. Paa et af Husene er „10 Spender nederfalden och slet øde, som var jordgraffen och vil opbøges aff nye“. Laden, 14 Spender, var ganske „brøstfældig baade med tømer och tag, noget biug i laden er ganske raaden och ingen mand tienlig“. En anden Gaard har staaet øde i Aar og staar ganske „paa Raff“ (Hæld).

Den Slags Beskrivelser er meget hyppige. Længden af de forskellige Bygninger — Isterraden, Stald og Lade — er selvfølgelig meget forskellige efter Tilligendets Størrelse. Men de ligne hinanden deri, at de er meget smalle og lave, i Reglen kun 9 og 3 Alen. Og de Bindingsværkshuse, som staar tilbage fra den gamle Tid, har et Maal der omkring ved. I Linaa staar endnu et Hus (Nr. 57), som har Aarstallet 1731 indhugget paa Skorstensbjælken, det er kun smaa 9 og 3 Alen.

Hvor mange Rum de forskellige Huse indeholdt, kan der vanskeligt siges noget almengyldigt om. Det er vel dog sandsynligt, at der af Beboelsesrum i Gaar-

den fandtes, som jeg husker det fra 60'erne i de gamle Bygninger, der saa ud til at have staaet i Aarhundreder, en Øverstestue paa tre-fire Fag helt igennem Huset, som stod hen til Brug ved festlige Lejligheder: Bryllup, Begravelse, Barselgilde, Høstgilde, Videgilde o. s. v. og gav Plads for nogle Skabe og Kister og undertiden en Seng med et helt Lager af Dynner og Puder, en Dagligstue med Alkoveseenge, og bag denne et Sovekammer.

Skifteprotokollerne bringer fra Linaa Sogn en Mængde Fortegnelser over Husenes Indbo. Men kun i to Tilfælde har jeg fundet angivet Stuerne, og hvad hver af disse indeholdt. Det ene er fra en Bondegaard i Haarup 1740. „Rytterbunden“ Rasmus Nielsen er død og her tales om „dend Inderste stue“ og „dend Uderste Stue“ og „et lidet Kammer“ og hvad hver af dem indeholder (se senere). Dernæst nævnes „Brøgerset“. Her staar intet om Øverstestuen, men derfor kan den godt have været der og er maaske udeladt, fordi den stod tom for Bohave.

Det andet er fra Linaa (1753) hos Husmand og Skovfoged Christen Hansen Bagger. Her nævnes „Dagligstuen“, „den anden Stue“ og „Børnenes Kammer“.

(Fortsættes.)
